UOT 1174

X.Z.Qocayeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, baş müəllim
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi,68
E-mail: xatire.qocayev71@inbox.ru
ORCİD İD: 0009-0009-8957-2163

ÜMUMTƏHSİL MƏKTƏBLƏRİNDƏ TƏDRİSDƏ İKT-nin ƏHƏMİYYƏTİ VƏ MAHİYYƏTİ

Açar sözlər: *informasiya kommunikasiya texnologiyaları, təlim prosesi, təhsil və informasiya mühiti*

Məqalədə İKT-nin mahiyyəti və dərslərdə istifadəsinin əhəmiyyəti araşdırılmışdır. Burada qeyd olunur ki, dərsdə İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarından (İKT) istifadə şagirdlərin yeni mövzunu ətraflı mənimsəməsi, lazımi bacarıq və vərdişlərə yiyələnməsinə stimul verməklə yanaşı, müəllimin sərf etdiyi əməyi də qismən yüngülləşdirən yüksək tədris situasiyası yaratmağa qadir olan müasir vasitələrdir. Bu vasitələrdən istifadə şagirdlərdə informasiya bazasının çoxalmasına və mövzunu asanlıqla dərk etmələrinə şərait yaradır. Eləcə də burada qeyd olunur ki, təlim zamanı İKT-dən istifadə demək olar ki, hər bir təlim vəziyyətlərində aktualdır. İnformasiya texnologiyaları istənilən növ dərslərdə və dərsin istənilən vaxtında tətbiq oluna bilər. Odur ki, İKT vasitədən məqsədyönlü və ehtiyaca uyğun istifadə hər müəllimin vəzifəsidir.

Х.З.Годжаева

ЗНАЧЕНИЕ И СУЩНОСТЬ ИКТ ПРИ ОБУЧЕНИИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Ключевые слова: *информационные коммуникационные технологии, процесс обучения, образовательная и информационная среда*

В статье рассматривается сущность ИКТ и важность их использования на уроках. Здесь отмечается, что использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на уроке является современным инструментом, способным создать высокую учебную ситуацию, которая не только стимулирует детальное овладение учащимися новым предметом,

приобретение необходимых навыков и умений, но и частично облегчает труд, затрачиваемый учителем. Использование этих инструментов позволяет ученикам расширить свою информационную базу и легко понять предмет. Здесь также отмечается, что использование ИКТ во время обучения актуально практически в каждой учебной ситуации. Информационные технологии можно применять на уроках любого типа и в любое время урока. Поэтому долг каждого учителя – целенаправленно и по мере необходимости использовать инструмент ИКТ.

Kh.Z.Gojayeva

SIGNIFICANCE AND ESSENCE OF ICT IN TEACHING IN SECONDARY SCHOOLS

Key words: *Information Communication Technologies, learning process, educational and information environment*

The article discusses the essence of ICT and the importance of using it in lessons. It is noted that the use of information and communication technologies (ICT) in a lesson is a modern tool capable of creating a high learning situation that not only stimulates detailed mastery of a new subject by students, acquisition of necessary skills and abilities, but also partially facilitates the work spent by the teacher. The use of these tools allows students to expand their information base and easily understand the subject. It is also noted that the use of ICT during training is relevant in almost every learning situation. Information technologies can be used in any type of lesson and at any time of the lesson. Therefore, the duty of every teacher is to purposefully and as needed use the ICT tool.

Məlumdur ki, indiki dövrdə cəmiyyətə elmli insanlarla yanaşı, elmi tətbiq edə bilən, geniş analitik təfəkkürə, müstəqil bilik və məlumat əldə etmək bacarığına yiyələnən insanlar lazımdır. Bu istiqamətdə əsas güc məktəblərə, daha doğrusu, müəllimlərə düşür.

Dərsdə texniki vasitələr və İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalardan (İKT) istifadə şagirdlərin yeni mövzunu ətraflı mənimsəməsi, lazımi bacarıq və vərdişlərə yiyələnməsinə stimul verməklə yanaşı, müəllimin sərf etdiyi əməyi də qismən yüngülləşdirən yüksək tədris situasiyası yaratmağa qadir olan müasir vasitələrdir. Bu vasitələrdən istifadə şagirdlərdə informasiya bazasının çoxalmasına və mövzunu asanlıqla dərk etmələrinə şərait yaradır.

Bildiyimiz kimi, milli kurikulum İKT-dən geniş istifadəni nəzərdə tutur. Motivasiyanın qurulmasında mövzuya aid materiallardan internet qaynaqlarından,

fleşkartlardan, əyani vəsaitlərdən, videomateriallardan və s. istifadə etməklə şagirdlərin diqqətini maksimum dərəcədə dərsə cəlb etmək mümkündür. Bundan başqa, şagirdlər tədqiqat aparakən, ümumi nəticələr çıxararkən daha dəqiq, daha səlis işləyir, dərslər bugünkü tələblərə uyğun daha fəal, daha canlı keçir.

Şagirdlər hərtərəfli biliklərlə təmin edilməsi onlarda bacarıq və vərdişlər formalaşdırılmalı, yüksək mədəniyyətə və dünyagörüşünə malik şəxsiyyət kimi yetişdirilməlidir. Belə tədris prosesi şagirdlərdə özünəinam hissi oyadır ki, bu da onlara sinfin və dərsin təşkilində iştirak etməyə, öz fikirlərini sərbəst şəkildə ifadə etməyə şərait yaradır. Müasir təlim metodları və İKT-dən istifadə sinif mühitində dəyişiklik etməyə və cəmiyyətin dəyərli vətəndaşları olmağa çalışan, aktiv, hər şeylə maraqlanan şagirdlərin, tələbələrin təhsil aldığı siniflərin yaradılmasında müəllimlərə yol göstərir. Təlim prosesinin daha yaradıcı olmasına, şagirdlərin müzakirə, mühakimə qabiliyyətlərinin formalaşmasına stimul yaradan bu üsul və vasitələr eyni zamanda, şagirdlərin təlim prosesinə daha maraqla və həvəslə yanaşmasını təmin edir.

İKT anlayışını XIX-cu əsrdə teleqraf və telefonun inkişafı ilə izləmək olar. Bu iki ixtira, bir insanın real və ya real vaxtda başqa bir yerdə başqa bir şəxslə ünsiyyət qurmasını mümkün etməklə insanların iş və sosial qarşılıqlı əlaqə tərzində inqilab etdi.

XX-ci əsrin ortalarında radio və televiziya kütləvi kommunikasiya anlayışını təqdim etdi və əsrin sonunda internet ünsiyyət, ticarət və əyləncə üçün əsas alətə çevrildi. Onun istifadəsi sonrakı illərdə sürətlə artmağa davam etdi, insanların iş tərzində inqilab etdi və insanların ünsiyyət tərzini rəqəmsal olaraq dəyişdirdi.

İKT görmə vasitəsilə informasiya qəbulunun imkanlarını artırır, belə ki, gözlə görünməyən, rəng və formasını dəyişən əşyaların təsvirini reallaşdırır. Video və ya animasiyalar formasında olan tapşırıqların yaxşı mətn və gözəl musiqinin müşayiəti ilə verilməsi şagirdə güclü təsir edərək, onun bədii zövqünün inkişafına, materialı daha yaxşı mənimsəməsinə səbəb olur. Beləliklə, İKT nəinki insanın əqli imkanlarını inkişaf etdirir, həmçinin yeni inkişaf perspektivləri, yeni qlobal mədəniyyət sistemi yaradır və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün maraqlı imkanlar açır.

Orta məktəbdən başlayaraq şagirdlərin müxtəlif fənlərə olan maraqlarını artırmaq, məlumatı tez və effektiv mənimsəmələri üçün informatika və digər fənn müəllimləri hər hansı ümumi mövzunu iki və bəzi hallarda üç fənni birgə - inteqrativ dərs formasında keçmələri məqsədəuyğundur.

Şagirdlərin biliklərinin dərinləşdirilməsində informatika və informasiya texnologiyaları fənninin digər fənlərlə əlaqəli tədrisi çox böyük imkanlara malikdir. Bunun üçün ayrı-ayrı siniflərin fənlər üzrə proqram və dərslikləri hazırlanarkən həmin sinfin informatika və informasiya texnologiyaları fənni nəzərə alınır, bu proqramlarda inteqrativ dərslər üçün saatlar ayrılır. Müəllimlər fənlərarası əlaqə probleminə lazımi qədər əhəmiyyət verməlidir.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları orta məktəb kursunda bütün fənlərin tədrisində geniş tətbiq olunur. İKT-nin informatika fənninin tədrisində tətbiq olunmasına xüsusi maraq vardır. Orta məktəblərdə informatikanın tədrisi zamanı kompüter texnologiyalarından istifadə olunması belə bir nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, yüksək təlim keyfiyyətinin əldə olunması üçün bu texnologiyadan həm materialın öyrədilməsi, həm də şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi mərhələsində sistematik olaraq istifadə olunsun. Kompüter və proyektordan istifadə edilərək sinfin fəallaşdırma mərhələsində əvvəlki mövzular viktorina, müxtəlif oyunlar, frontal sorğular və s. şəkildə soruşula, problemin nədən ibarət olması, onun ətrafında tədqiqatların aparılması, hər bir şagirdin problem ətrafındakı mülahizələri, müəllimin hər bir fikrə münasibəti, ümumiləşdirmə və izahat isə slaydlar vasitəsilə həyata keçirilə bilər.

Bu gün genişzolaqlı internet və smartfonlar insanlar üçün məlumat yaratmağı, əldə etməyi, paylaşmağı və istehlak etməyi həmişəkindən daha asan edib və gələcəkdə İKT daha da maraqlı inkişaflar vəd edir. 6G şəbəkələri daha sürətli və daha etibarlı əlaqə təmin edəcək, ChatGPT kimi generativ süni intellekt sistemləri insanların məlumat yaratma və əldə etmə üsullarını dəyişəcək, kvant hesablamaları və Web3 kimi yeni yaranan texnologiyalar geniş çeşiddə yeni İKT alətləri və tətbiqlərini ilhamlandıracaq.

İnformasiya kommunikasiya texnologiyaları informasiyanın əldə edilməsinə imkan verən və insanlar arasında, insanlar və elektron sistemlər arasında və elektron sistemlərin özləri arasında müxtəlif ünsiyyət üsullarını asanlaşdıran bütün texnologiyaları əhatə edir. İKT telekommunikasiya, yayım mediası, intellektual bina idarəetmə sistemləri, audiovizual emal və ötürmə sistemləri və şəbəkə əsaslı nəzarət və monitorinq funksiyaları kimi kommunikasiya proseslərini idarə etmək üçün istifadə olunan texnologiyadır [1].

İKT tez-tez informasiya texnologiyalarının (İT) genişləndirilmiş sinonimi hesab edilsə də, onun əhatə dairəsi müəyyən mənada daha genişdir. İKT tez-tez akademiklərdə və təhsil müəssisələrində tələbələrin irəliləyişlərini qiymətləndirməyə kömək etmək üçün audio-vizual təqdimatlar, təlim idarəetmə sistemləri və qiymətləndirmə proqramları üçün istifadə olunur.

İnformasiya və kommunikasiya texnologiyaları (İKT) telekommunikasiya, yayım mediası, intellektual bina idarəetmə sistemləri, audiovizual emal və ötürmə sistemləri və şəbəkə əsaslı nəzarət və monitorinq funksiyalarını idarə etmək üçün istifadə olunan bütün texnologiyalara aiddir. İKT tez-tez informasiya texnologiyalarının (İT) genişləndirilmiş sinonimi hesab edilsə də, onun əhatə dairəsi daha genişdir.

İnformasiya texnologiyaları (İT) çox vaxt biznes və ya digər müəssisə kontekstində məlumat və ya məlumatı saxlamaq, əldə etmək, ötürmək və manipulyasiya etmək üçün kompüterlərin istifadəsidir. İT sistemi, ümumiyyətlə, məhdud istifadəçilər qrupu tərəfindən idarə olunan informasiya sistemi, rabitə

sistemi və ya daha dəqiq desək, bütün aparat, proqram təminatı və periferik avadanlıq daxil olmaqla kompüter sistemidir. Termin adətən kompüterlər və kompüter şəbəkələrinin sinonimi kimi istifadə olunur, lakin o, televiziya və telefon kimi digər informasiya paylama texnologiyalarını da əhatə edir. İT informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının (İKT) alt hissəsi hesab olunur.

Təlim zamanı İKT-dən istifadə demək olar ki, hər bir təlim vəziyyətlərində aktualdır. İnformasiya texnologiyaları istənilən növ dərslərdə və dərsin istənilən vaxtında tətbiq oluna bilər:

1. Yeni materialı izah edərkən. İKT-nin köməyi ilə siz tələbələrə yeni mövzunu səmərəli şəkildə təqdim edə və problemi müəyyən edə bilərsiniz; parlaq multimedia təqdimatı müəllimin nitqini video və audio materiallar, şəkillər və diaqramlarla təsvir etməklə müşayiət edə bilər.

2. Tələbələr üçün müstəqil iş təşkil edərkən. İnformasiya texnologiyaları həm fərdi, həm də qrup işi təşkil etməyə imkan verir. Dərs zamanı tələbələr informasiya axtarıb seçə, yaradıcı tapşırıqlar hazırlaya və multimedia məhsulları yarada bilərlər.

3. Qiymətləndirmə zamanı. İKT müasir formada (interaktiv onlayn testlər, viktorinalar) testlərin və müstəqil işlərin aparılmasına, həmçinin nəticələrin tez yoxlanılmasına və verilənlər bazasına daxil edilməsinə imkan yaradır.

4. Təhsil prosesində İKT-dən istifadənin ən geniş yayılmış sahələri kimi multimedia təqdimatlarının yaradılmasını, internet resurslarından istifadə edilməsini, didaktik oyunlar və tədris proqramları ilə işləməyi vəs missal göstərmək olar hansı ki, tədris materialını aydın və əyani şəkildə təqdim etməyin ən sadə və əlçatan yollarındandırlar. Təqdimat müəllifləri kimi həm müəllimlər, həm də tələbələr çıxış edirlər.

Təqdimat dərsə yeni materialın səmərəli təqdim edilməsi vasitəsi kimi, yaradıcı müstəqil iş forması kimi hazırlanır. Təkcə aktual məlumatların axtarışını deyil, həm də məlumatların sürətli mübadiləsini əhatə edir. İnternet tələbələrə və müəllimlərə sinifdən kənarda qrup işi üçün rahat platformalar təqdim edir. Tədris prosesinin oyunlaşdırılmasını təşviq edir, tələbələrin motivasiyasını stimullaşdırır, əldə edilmiş bilikləri məktəblilər üçün maraqlı formada idarə etməyə və sistemləşdirməyə imkan verir.

Beləliklə, İKT tədris prosesinin maraqlı və cəlbedici olması, öyrətmə və öyrənmənin daha da effektivliyi, peşəkar inkişaf imkanlarının bütün müəllimlər üçün əlçatan olması və innovativ pedaqoji ideyalar vasitəsilə təlim tədris prosesinin səmərəliliyinin artırılması üçün köməkçi bir vasitədir, bu vasitədən məqsədyönlü və ehtiyaca uyğun istifadə hər müəllimin vəzifəsidir.

Məqalənin aktuallığı. Təhsil sisteminin informasiyalaşdırılmasının əsas məqsədi müasir informasiya mədəniyyətinə malik şəxsiyyətlər yetişdirmək, ölkədə vahid təhsil və informasiya mühitini formalaşdırmaqdır. Bu mühit yeni informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə aşağıdakıları təmin edəcəkdir:

Təhsilin keyfiyyətinin artırılması;

Yeni informasiya mədəniyyətinin formalaşdırılması;

Vətəndaşların bütün pillələrdə təhsil alma imkanlarının bərabərləşdirməsi;

Təhsil sisteminin dünyanın informasiya, mədəniyyət və təhsil məkanına inteqrasiyasının təmin edilməsi.

ƏDƏBİYYAT

1. Kərimov M., İsayev F. Müasir elektron musiqi texnikasının əsasları. Bakı, 2009
2. Xəlilov V., Zeynalov Z., Mehdiyeva R. "Təlim prosesində yeni pedaqoji və İKT texnologiyalardan istifadənin elmi əsasları və təlimin keyfiyyətinə onların təsiri", Bakı, 2012
3. http://ldhk.edu.az/ Təlim prosesində İKT-dən istifadə. Mühazirə.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 27.09.2024
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.10.2024
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 02.12.2024
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Məlahət Məmmədova
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.